

FIRMA SPÓŁEK PRAWA HANDLOWEGO

1. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 26 § 1 k.h. firma jest nazwą, pod którą kupiec rejestrowy prowadzi przedsiębiorstwo. Instytucję firmy regulują przepisy kodeksu handlowego, które są wzorowane na postanowieniach niemieckiego kodeksu handlowego z 1897 r. Na mocy art. VI § 1 przepisów wprowadzających kodeks cywilny, uchylono znaczną część postanowień k.h., z wyjątkiem przepisów dotyczących spółek jawnych, spółek z o.o. i spółek akcyjnych, w odniesieniu do których pozostały w mocy m. in. postanowienia k.h. o firmie i rejestrze handlowym. Pomimo tego, iż powyższy przepis nie wymienia spółek komandytowych, spółki te mogą również korzystać z przepisów k.h. dotyczących rejestru i firmy, bowiem ustawa z 31 sierpnia 1991 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej - Kodeks handlowy¹ ponownie je wprowadziła do k.h., a nawet określiła jak powinna brzmieć firma spółki komandytowej. Z racji tego, iż zgodnie z art. 5 § 1 k.h. spółka handlowa jest kupcem rejestrowym, a stosownie do § 2 art. 5 k.h. spółkami handlowymi są spółki jawne, komandytowe, z o.o. i akcyjne, właśnie te spółki mają obowiązek mieć firmę oraz korzystają z uprawnień z tym związanych. Nie można zatem uznać przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni, fundacji, stowarzyszeń, spółek cywilnych itd. za kupców rejestrowych, a oznaczeń, pod którymi prowadzą przedsiębiorstwa, za firmę.

Oznaczenie, pod którym kupiec rejestrowy prowadzi przedsiębiorstwo uzyskuje charakter firmy z chwilą wpisu danego oznaczenia do rejestru handlowego jako firmy. W odniesieniu do spółek komandytowych, z o.o. i akcyjnych wpis do rejestru ma znaczenie konstytutyw-

1 Dz.U. Nr 94, poz. 418.

ne, bowiem jest przesłanką istnienia tych spółek, a także nadania oznaczeniu charakteru firmy. W przypadku spółki jawnej wspólnicy tej spółki mogą wprowadzić przedsiębiorstwo (w większym rozmiarze) z pominięciem wpisu do rejestru handlowego (charakter deklaracyjny), jednakże dopiero po zgłoszeniu i wpisaniu do rejestru - z zastrzeżeniem spełnienia wymaganych warunków - dane oznaczenie uzyskuje charakter firmy².

Firma jest nazwą osoby prawnej, którymi są spółka z o.o., akcyjna, a także tzw. ułomnej osoby prawnej, którymi są spółka jawna i komandytowa. Pełni ona taką samą rolę jak imię i nazwisko osoby fizycznej, a ponadto z racji tego, iż wymienione spółki z reguły prowadzą przedsiębiorstwo, jest ona również oznaczeniem tego przedsiębiorstwa. Wynika to m. in. z art. 12 ust. 1 i 2 ustawy z 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej³ według którego oznaczenie siedziby podmiotu gospodarczego i miejsca prowadzenia działalności gospodarczej powinno zawierać nazwę (firmę) oraz zwięźle określić rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej.

Firma pełni dwie podstawowe funkcje, a mianowicie funkcję identyfikacyjną (indywidualizującą, odróżniającą) i reklamową (promocyjną, marketingową).

Pierwsza polega na identyfikacji danej spółki i jej przedsiębiorstwa i na odróżnieniu ich od innych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, zwłaszcza jeżeli mają one taki sam lub podobny zakres i zasięg działalności. Dzięki obowiązującym konstrukcjom brzmienia firmy w odniesieniu do poszczególnych spółek, firma stanowi informację dla osób trzecich o typie spółki.

Druga jej funkcja nabiera coraz większego znaczenia w dobie gospodarki rynkowej. Firma jest szeroko wykorzystywana w celach reklamowych, promocji spółek i ich działalności. Obecnie prowadzi się często bardzo bogate i różnorodne akcje reklamowe, zarówno w środ-

2 R. Skubisz, Prawo do firmy i jego ochrona, PiP z 1993 r., nr 1, s. 26; M. Allerhand, Kodeks handlowy z komentarzem, Bielsko-Biała 1994, s. 8; K. Kruczałak, Prawo handlowe. Zarys wykładu, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1996, s. 109.

3 Dz.U. Nr 41, poz. 324 z późn. zm.

kach masowego przekazu, jak i w prasie, radiu i telewizji. Spółki starają się oddziaływać na świadomość klienta poprzez reklamę firmy, a także poprzez nią upowszechniać informacje o samych spółkach i ich przedsiębiorstwach, a także o zakresie ich działalności⁴.

2. Firmy poszczególnych rodzajów spółek prawa handlowego

Firma spółek handlowych, zgodnie z przepisami k.h. składa się z trzech podstawowych elementów: rdzenia (korpusu), dodatków obowiązkowych i dodatków dowolnych. Uważa się, że rdzeń firmy identyfikuje samą spółkę. Przepisy k.h., a mianowicie art. 28 § 1 i § 2 oraz art. 29, określają sposób ustalania firmy, w zależności od rodzaju spółki. Dodatki obowiązkowe wskazują na formę spółki, zaś dowolne mają na celu bliższe oznaczenie osoby kupca (spółki handlowej) lub przedsiębiorstwa⁵.

2.1. Firma spółki jawnej

Zgodnie z art. 28 k.h. firma spółki jawnej zawiera nazwiska wszystkich wspólników albo nazwisko i przynajmniej pierwszą literę imienia jednego lub kilku wspólników z dodatkiem wskazującym na spółkę. W związku z powyższym, firma tej spółki musi zawierać nazwiska wspólników. Obowiązkowymi elementami firmy są rdzeń (korpus) zawierający nazwiska wszystkich wspólników albo nazwisko i przynajmniej pierwszą literę imienia jednego lub kilku wspólników oraz dodatek wskazujący, że jest ona spółką jawną. Kodeks handlowy nie określa brzmienia tego dodatku, pomimo iż czyni to w odniesieniu do pozostałych spółek handlowych. Można więc zamieścić dodatek w pełnym brzmieniu - „spółka jawna” lub w skróceniu z tym zastrzeżeniem, że musi być on użyty w języku polskim.

4 J. Szwaaja, w: K. Nędza, W. Pyziół, A. Szumański, J. Szwaaja, I. Weiss, S. Włodyka, *Prawo spółek*, Kraków 1996, s. 205; J. Szwaaja, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaaja, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. I, C.H. Beck/PWN, Warszawa 1994, s. 297.

5 Patrz: A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 2, Warszawa 1991, s. 50.

W firmie spółki jawnej można umieścić nazwiska wszystkich wspólników, wówczas podanie ich imion nie jest obowiązkowe. W sytuacji, gdy wspólnicy mają dwa imiona, wówczas mogą ich skróty lub pierwsze litery albo pierwsze imię w całości i pierwszą literę drugiego imienia umieścić w firmie. Jeżeli kilku wspólników lub wszyscy noszą to samo nazwisko, nie można używać jako firmy tylko tego nazwiska, można go natomiast użyć w liczbie mnogiej, jak Nowakowscy, albo też spółka Nowakowski. Jeżeli jednak niektórzy wspólnicy mają inne nazwisko (np. wspólnikami są bracia i ich zamężna siostra, nosząca nazwisko męża), to z brzmienia firmy musi wynikać, że poza wspólnikami o identycznym nazwisku są także inni wspólnicy (np. „Jan i Bogdan Kowalscy i Zofia Nowacka” lub „Jan i Bogdan Kowalscy i Spółka”).

Nazwiska i imiona umieszczane w firmie spółki muszą być nazwiskami i imionami, które prawnie przysługują wspólnikom lub wspólnikowi. Wymaganie to wynika z zasady prawdziwości firmy⁶.

Wspólnikiem spółki jawnej może być inna spółka handlowa i wówczas jej firmę można zamieścić w firmie spółki jawnej. W przypadku, gdy firma tej spółki handlowej ma być zamieszczona w firmie spółki jawnej, może być ona skrócona, ale w sposób nie naruszający zasad ustalania i rejestracji firmy⁷. W przypadku, gdy wspólnikiem tym będzie spółka z o.o. lub spółka akcyjna, wówczas zgodnie z art. 29 k.h. firma jej może być dobrana dowolnie. Zatem trudno jest określić generalnie dla każdego przypadku, jaki człon spółki prawa handlowego stanowi odpowiednik nazwiska służącego do oznaczenia osoby fizycznej, a jaki mógłby być traktowany jako imię, które art. 28 k.h. pozwala w pewnych wypadkach pominąć, a w innych skrócić do pierwszej litery.

6 A. Jakubecki, M. Jakubek, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, Zarys prawa spółek, Lublin 1992, s.23; M. Allerhand, op.cit., s. 31; J. Szwaja, Firma spółki, w: K. Nędza, W. Pyziół, A.Szumański, J. Szwaja, I. Weiss, S. Włodyka, Prawo spółek, Kraków 1996, s. 223.

7 Uchwała SN z 2 sierpnia 1994 r., III CZP 95/94, OSG 1994, z. 9-10, poz. 163, s. 35.

Sąd Najwyższy w uchwale z 2 sierpnia 1994 r. stwierdził, że kwestia sposobu skracania firmy spółki prawa handlowego, jako współnika spółki jawnej przy zamieszczaniu jej w firmie tejże spółki, musi być rozważana na tle konkretnego przypadku. SN zwraca uwagę, iż powinno się skracać firmę przy zachowaniu zasad ustalania i rejestracji firmy, czyli zasad prawa firmowego, a w szczególności zasady prawdziwości i wyłączności. Z zasady prawdziwości wyrażonej w art. 31 zd. 2 k.h. wypływają dwie podstawowe konsekwencje. Po pierwsze, firma powinna pozwalać na identyfikację spółki oraz jej przedsiębiorstwa i po drugie firma nie powinna wprowadzać w błąd osób trzecich. Zasada wyłączności zgodnie z art. 35 § 1 k.h. stanowi, że firma powinna odróżniać się dostatecznie od firm w tej samej miejscowości już wpisanych do rejestru handlowego lub do niego zgłoszonych. Wyłączność firmy jest rozumiana jako wyłączność w okręgu danego sądu. SN uznał, że skrócenie firmy nie może obejmować tych jej składników, które są określone w przepisach k.h. jako obligatoryjne, jako oznaczenie rodzaju spółki (art. 28 § 1 i § 2, art. 29 k.h.). Skróty więc nie mogą dotyczyć dodatków obligatoryjnych wskazujących na rodzaj spółki (spółka jawna, komandytowa, z o.o. i akcyjna). Pozostawienie tych dodatków może spowodować, że przeciętny odbiorca nie będzie w stanie prawidłowo odczytać informacji o typie spółki, a ponadto może być on wprowadzony w błąd co do typu spółki, co z kolei pozostaje w sprzeczności z zasadą prawdziwości. Zatem respektowanie tej zasady wymaga opuszczenia dodatków obligatoryjnych w firmie współnika - spółki jawnej.

Zdaniem Skubisza firma spółki jawnej powinna zawierać co najmniej korpus firmy spółki handlowej - współnika, a nawet charakterystyczną część tego korpusu, która pozwala zidentyfikować osobę współnika. Jest to bowiem minimum, które pozwala uznać, że zasada jedności, według której spółka może mieć tylko jedną firmę została zachowana. Ponadto wprowadzenie do firmy nowej spółki jawnej jedynie korpusu (części korpusu) firmy współnika zasadniczo wyłącza możliwość wprowadzenia w błąd z uwagi na firmę współnika⁸.

8 R. Skubisz, Głosa do uchwały SN z 2 sierpnia 1994 r., III CZP 95/94, OSP 1995 r., nr 9, poz. 193, s. 429-430.

Firma spółki jawnej może również zawierać dodatek lub dodatki nieobowiązkowe. Zamieszczenie ich, a także ich treść zależy od woli wspólników. Jednakże muszą oni przestrzegać zasad prawa firmowego, a przede wszystkim zasady prawdziwości.

W praktyce często występują dodatki wskazujące na przedmiot i zakres działalności przedsiębiorstwa spółki, np. "pralnia chemiczna", „zakład krawiectwa męskiego”, „piekarnia”. Mogą być również zamieszczone dodatki wskazujące na kwalifikacje wspólników, np. „ginekolog - położnik”, „inżynier chemik”.

2.2. Firma spółki komandytowej

Zgodnie z art. 28 § 2 k.h. firma spółki komandytowej składa się z nazwiska i przynajmniej pierwszej litery imienia jednego lub kilku wspólników odpowiadających za długi spółki bez ograniczenia (komplementariuszy) oraz zawiera dodatek „spółka komandytowa”. Obowiązkowymi elementami są więc rdzeń (korpus) firmy, które stanowią nazwiska i imiona (ich skróty lub pierwsze litery) komplementariuszy, a także dodatek wskazujący na rodzaj spółki.

Firma spółki komandytowej nie może zawierać nazwisk komandytariuszy, a więc wspólników odpowiadających za zobowiązania spółki tylko do wysokości ich sum komandytowych. W związku z tym, w razie gdy dwóch lub więcej wspólników komplementariuszy i komandytariuszy nosi identyczne nazwisko, wówczas firma spółki musi być tak ukształtowana, by nie ujawniała osoby komandytariusza. Najczęściej dodaje się wówczas do nazwiska komplementariusza jego imię lub jego imiona. Jeśli więc, np. wspólnikami są bracia Kowalscy, przy czym Marek jest komplementariuszem, a Jan - komandytariuszem, wówczas firma powinna brzmieć: „Marek Kowalski spółka komandytowa”. Zasada, że w firmie spółki komandytowej nie wolno zamieszczać nazwisk komandytariuszy odnosi się również do nazw i firm osób prawnych i spółek handlowych, jeśli są one komandytariuszami⁹.

9 J. Szwejca, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwejca, op. cit., s. 332.

Przepis art. 28 § 2 k.h. reguluje firmę spółki komandytowej w sposób analogiczny do firmy spółki jawnej. Rdzeń firmy spółki komandytowej, analogicznie jak przy spółce jawnej stanowią nazwiska wszystkich współników - komplementariuszy albo nazwiska niektórych spośród nich a nawet jednego, lecz wraz z ich imionami lub pierwszymi literami imion. Ponadto firma spółki komandytowej może zawierać również dodatki nieobowiązkowe, podobnie jak firma spółki jawnej. Istnieją jednak między nimi dwie podstawowe różnice.

Po pierwsze, w firmie spółki komandytowej nie można zamieścić nazwiska lub nazwisk komandytariuszy, natomiast można znaleźć informacje o nich oraz o zakresie ich odpowiedzialności w rejestrze handlowym.

Po drugie, obowiązkowy dodatek do tej firmy brzmi: „spółka komandytowa”. Z racji tego, iż przepis art. 28 § 2 k.h. nakazuje wyraźnie, ażeby firma zawierała dodatek „spółka komandytowa”, zatem musi być on umieszczony w pełnym brzmieniu bez zmian lub skrótów. Firma spółki komandytowej może więc opiewać J. Kowalski Spółka Komandytowa albo Spółka Komandytowa Jan Kowalski¹⁰.

2.3. Firma spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej

Spółka z o.o. i akcyjna są spółkami kapitałowymi, dlatego też w ich firmach nie muszą i w praktyce w większości przypadków nie występują nazwiska współników lub akcjonariuszy, co stanowi zasadniczą różnicę między ich firmami a firmami osobowych spółek handlowych. W związku z tym, że treść firmy spółki kapitałowej i jej poszczególne elementy są uregulowane przepisami prawa w węższym zakresie, to współnicy spółki z o.o. lub założyciele spółki akcyjnej mają stosunkowo znaczną swobodę w ustaleniu brzmienia firmy.

Zgodnie z art. 29 k.h. firma spółki akcyjnej lub spółki z o.o. może być obrana dowolnie. Elementem obowiązkowym jest jedynie dodatek określający rodzaj spółki. Dodatek do firmy spółki z o.o. ma brzmień: „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością”, a do firmy

10 M. Allerhand, op. cit., s. 32.

spółki akcyjnej - „spółka akcyjna”. Z treści przepisu art. 29 k.h. wynika, że powyższe dodatki powinny znaleźć się w firmie w pierwszym przypadku liczby pojedynczej, bez zmian i skrótów. Jednakże praktyka wykazuje, iż spółki coraz częściej posługują się zarówno w obrocie, jak i nawet w zgłoszeniach do rejestru handlowego skrótami. Co raz częściej znajduje to aprobatę w doktrynie.

W odróżnieniu od osobowych spółek handlowych w rdzeniu firmy spółki z o.o. nie muszą i w praktyce nie występują nazwiska wspólników. Brzmienie rdzenia firmy ustalają w zasadzie swobodnie sami wspólnicy spółki z o.o. lub założyciele spółki akcyjnej. Jednakże nie oznacza to pełnej dowolności, gdyż przede wszystkim przy ustalaniu firm tych spółek powinny być przestrzegane zasady prawa firmowego, a w szczególności zasada prawdziwości i wyłączności, przewidziane w art. 31 i 35 k.h. Z tych zasad wynika, że niedopuszczalne jest przede wszystkim nadanie firmom tych spółek takiego brzmienia, które mogło by wprowadzić w błąd osoby trzecie. Poza tym przepisy innych ustaw mogą nakazać lub zakazać umieszczania w firmie określonych słów lub zwrotów, a także zgodnie z zasadami ogólnymi, a zwłaszcza z przepisami art. 5 i 58 k.c., brzmienie firmy spółki nie może być sprzeczne z prawem, z jej społeczno-gospodarczym przeznaczeniem oraz z zasadami współzycia społecznego.

Obowiązkowymi elementami firm spółek z o.o. i akcyjnych są więc rdzeń (korpus), który może być obrany dowolnie, z pewnymi ww. ograniczeniami, oraz dodatek wskazujący na rodzaj spółki. Ponadto firmy tych spółek mogą również zawierać dodatek lub dodatki nieobowiązkowe, tak jak inne firmy spółek handlowych.

Firma spółki z o.o. lub spółki akcyjnej może zawierać nazwisko, a także imię, jego skrót lub pierwszą literę i nazwisko. Nazwisko może być w zasadzie obrane dowolnie, czyli może być to nazwisko osoby żyjącej lub zmarłej, osoby związanej ze spółką lub z nią nie związanej. Wybór nazwiska podlega jednak pewnym ograniczeniom, które wynikają w szczególności z art. 31 i 35 k.h., art. 5 i 58 k.c., przepisów szczególnych, oraz zasad prawdziwości i wyłączności firmy. Szczególnie użycie nazwisk historycznych, np. nazwisk bohate-

rów narodowych może być w konkretnych okolicznościach uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego¹¹.

Zgodnie z art. 29 zd. 2 k.h. umieszczenie nazwiska osoby w firmie spółki z o.o. lub akcyjnej uzależnia się od zgody tej osoby lub jej spadkobierców. Przepis ten pozostaje w związku z art. 23 i 24 k.c., które stanowią, że nazwisko i pseudonim stanowią dobra osobiste osoby fizycznej i pozostają pod ochroną prawa cywilnego, niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Przedmiotem regulacji art. 29 zd. 2 k.h. są nazwiska, w stosunku do których osoby, którym one prawnie przysługują lub ich spadkobiercy mogą wystąpić o ochronę, w szczególności na podstawie art. 23 i 24 k.c. lub art. 5 i 6 ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹². Zgodnie z art. 6 tej ustawy, jeżeli oznaczenie przedsiębiorstwa nazwiskiem przedsiębiorcy może wprowadzić klientów w błąd co do tożsamości z innym przedsiębiorstwem, które wcześniej używało podobnego oznaczenia, przedsiębiorca ten powinien podjąć środki mające na celu usunięcie niebezpieczeństwa wprowadzenia w błąd osób trzecich. Sąd, na żądanie zainteresowanego, wydaje orzeczenie nakazujące przedsiębiorcy, który później zaczął używać tego oznaczenia, podjęcie stosownych środków zapobiegawczych, polegających w szczególności na wprowadzeniu zmian w oznaczeniu przedsiębiorstwa, ograniczeniu zakresu terytorialnego używania oznaczenia lub jego używaniu w określony sposób. Stosownie zaś do przepisu art. 5 tej ustawy oznaczenie przedsiębiorstwa, które może wprowadzić klientów w błąd co do jego tożsamości stanowi czyn nieuczciwej konkurencji.

Podobnie jak nazwisko osoby fizycznej traktuje się jej pseudonim lub przydomek, w przypadku, gdy jest ono znane i dana osoba jest przez nie identyfikowana. Dotyczy to zwłaszcza osób publicznych, powszechnie znanych.

11 J. Szwaja, *Firma spółki*, w: K. Nędza, W. Pyziół, A. Szumański, J. Szwaja, I. Weiss, S. Włodyka, op. cit., s. 226-227.

12 Dz.U. z 1993 r. Nr 47, poz. 211.

Jeżeli więc osoba, której nazwisko ma być umieszczone w firmie żyje, niezbędna jest jej zgoda. Natomiast po jej śmierci powinni wyrazić zgodę jednomyślnie wszyscy jej spadkobiercy. Ponieważ udzielenie zgody stanowi przesłankę wpisania firmy do rejestru handlowego, powinna być ona wyrażona na piśmie oraz stosowny dokument należy dołączyć do zgłoszenia firmy do rejestru. Zgoda spadkobierców nie jest potrzebna, jeżeli chodzi o nazwisko historyczne, które umieszcza się wraz z imieniem, a pokrewieństwo osób żyjących jest zbyt odległe i tylko przy pomocy tablic genealogicznych może być stwierdzone.

Przepisu art. 29 zd. 2 k.h. nie stosuje się do imion, a w związku z tym umieszczenie w firmie imienia nie wymaga zgody osób, które je noszą.

Wydaje się, że firma spółki z o.o. lub akcyjnej, z wyjątkiem obowiązkowego dodatku, może być ustalona w innym języku, aniżeli język polski. Jednakże zgłaszając firmę w języku obcym do rejestru handlowego należy dołączyć jej tłumaczenie na język polski. Posługiwanie się taką firmą nie może wprowadzać w błąd osób trzecich co do pochodzenia spółki, w szczególności co do tego, że jest ona spółką polską, a nie przedsiębiorstwem zagranicznym. Natomiast dodatek obowiązkowy „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością” lub „spółka akcyjna” powinien zarówno w zgłoszeniu firmy do rejestru handlowego, jak i w obrocie być używany w języku polskim¹³.

Przepisy k.h. dopuszczają różnorodne rodzaje firmy, które w zależności od kryterium można podzielić na osobowe - składające się z nazwiska (nazwisk) osoby fizycznej (np. „E.Wedel”, „Cegielski”); rzeczowe - wskazujące na przedmiot działalności gospodarczej, jej siedzibę lub obszar działania, stosowane metody produkcji albo inne rzeczowe cechy (np. Bank przemysłowo-Handlowy S.A., Cementownia „Nowa Huta”); fantazyjne - zawierające określenia z języka potocznego, w których najważniejszym elementem są słowa lub zwroty nie odnoszące się do działalności przedsiębiorstwa spółki, albo skróty (np. „Polmożbyt”, „Orbis”); mieszane (kombinowane) - łączące ozna-

13 J. Szwaja, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, op.cit., s. 340.

Patrz także: R. Skubisz, *Zasady prawa firmowego*, Rejent 1993 r., nr 1, s. 14.

czenia wyżej wymienione (np. Powszechny Zakład Ubezpieczeń „Życie”).

Od zasady dowolności obierania firmy obowiązują nieliczne wyjątki w odniesieniu do firmy spółki akcyjnej. Można wymienić trzy przypadki, w których istnieje nakaz zamieszczania w firmie spółek akcyjnych określonych wyrazów i zwrotów.

Pierwszy dotyczy banków. Nazwa każdego banku działającego w formie spółki akcyjnej powinna zawierać wyraz „bank” i odróżniać się od nazw innych banków, zaś nazwa banku spółdzielczego powinna zawierać również wyraz „spółdzielczy”. Firma spółki akcyjnej będącej towarzystwem powierniczym działającej na podstawie ustawy z dnia 22 marca 1991 r. - Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych musiała zawierać zwrot „towarzystwo funduszy powierniczych”¹⁴. Obecnie według art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o funduszach inwestycyjnych¹⁵, firma towarzystwa funduszy inwestycyjnych zawiera oznaczenie „towarzystwo funduszy inwestycyjnych”.

Podobna regulacja obowiązuje w odniesieniu do firmy funduszu inwestycyjnego. Zgodnie z art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 1993 r. o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji¹⁶ firma może być obrana dowolnie, powinna jednak zawierać zwrot „Narodowy Fundusz Inwestycyjny - Spółka Akcyjna”, przy czym dopuszcza się użycie skrótu „NFI -S.A.”

Problematyka skracania firmy spółek kapitałowych nie była jeszcze przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego, a dotychczasowe wypowiedzi doktryny ograniczają się z reguły do skrótów dodatków obowiązkowych¹⁷.

14 Por. art.91 par.2 ustawy (tekst jedn. Dz.U. z 1994 r. Nr 58, poz.239).

15 Dz.U. Nr 139, poz. 933.

16 Dz.U. Nr 44, poz. 202.

17 Patrz: J. Broll, *Spółki prawa handlowego*, Warszawa 1993, s. 59-61; M. Modrzejewska, *Zasady obierania firmy spółki kapitałowej*, PUG 1988 r., nr 1, s. 7-10; S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1946, s. 72.

Piśmiennictwo przedwojenne zdominował pogląd, iż w świetle art. 29 k.h. określenia spółka akcyjna i spółka z ograniczoną odpowiedzialnością nie mogą być skrócone ani w umowie, ani w trakcie posługiwania się nią w dalszej działalności. Współczesna doktryna również uznaje w zasadzie za niedopuszczalne używanie w umowie, czy w statucie skrótów dodatków obowiązkowych. W praktyce przyjęło się używanie skróconej formy dodatków, np. „spółka z o.o.”, „S-ka z o.o.”, „S.A.”

Szwaja twierdzi, że nasuwa zastrzeżenia wpisywanie skróconej firmy do rejestru handlowego, do ksiąg wieczystych, czy używanie jej w dokumentach umów¹⁸. Sądy rejestrowe z reguły odmawiają wpisu do rejestru handlowego firmy tych spółek zawierającej skrót dodatku obowiązkowego wskazującego na formę spółki.

Analizując zagadnienie obligatoryjności zamieszczania dodatków obowiązkowych w firmach spółek prawa handlowego, zwraca uwagę odmiennosc w traktowaniu spółek kapitałowych i komandytowej w porównaniu ze spółką jawną. W odniesieniu do tych pierwszych, ustawodawca nie tylko nakazuje zamieszczenie w firmie dodatków określających rodzaj spółki, ale wskazuje *expressis verbis* ich brzmienie, podczas gdy w firmie spółki jawnej użycie słowa „albo” w art. 28 § 1 k.h. wskazuje na to, iż w przypadku wymienienia wszystkich nazwisk wspólników, dodatek ten może nawet nie występować, a jeżeli wchodzi w grę, o jego brzmieniu decydują wspólnicy. Ta różnica w regulacji prawnej obu kategorii spółek tkwi w odmiennym ukształtowaniu odpowiedzialności wspólników za zobowiązania spółki. Zgodnie z art. 159 § 3 i art. 307 § 2 k.h. wspólnicy (akcjonariusze) spółek kapitałowych nie odpowiadają osobiście za zobowiązania spółki. W spółce komandytowej natomiast występuje wspólnik (komandytariusz), który stosownie do art. 147 k.h. odpowiada za jej zobowiązania wobec wierzycieli do wysokości sumy komandytowej. W związku z powyższym osoby trzecie, nawiązujące stosunki cywilnoprawne z tymi spółkami, muszą mieć świadomość ich statusu prawnego. Stąd właśnie wypływa konieczność zamieszczania w firmach tych spółek dodatków obowiązkowych w pełnym brzmieniu, chociaż celowość

18 J. Szwaja, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, op. cit., s. 338.

tego rozwiązania może być obecnie kwestionowana, ze względu na częste stosowanie skrótów w praktyce.

Natomiast przy spółce jawnej dodatek obligatoryjny niekoniecznie musi występować, gdyż zgodnie z art. 85 § 1 k.h. za jej zobowiązania odpowiada każdy wspólnik bez ograniczenia całym swoim majątkiem.

Kwestia skracania pozostałych składników firmy spółek kapitałowych, czyli korpusu i dodatków dowolnych nie nastęrcza trudności. Ponieważ korpus może być obrany dowolnie przy użyciu oznaczeń osobowych, rzeczowych, fantazyjnych oraz ich kombinacji, wobec tego nie ma przeszkód, aby stosować skróty.

Zatem wobec powyższego można stwierdzić, iż z wyjątkiem dodatków obowiązkowych, przyjęta w umowie (statucie) firma spółek kapitałowych może składać się z wyrazów użytych w pełnym brzmieniu lub ich skrótów¹⁹.

2.4. Dodatki dowolne

Firma spółki handlowej składa się z rdzenia (korpusu) oraz dodatków. Poza dodatkami, których umieszczenie w firmie jest obligatoryjne, może ona zawierać zgodnie z art. 31 k.h. także dodatki dowolne (nieobowiązkowe). Umieszczenie ich zależy od woli wspólników lub założycieli spółki akcyjnej, którzy ustalają w umowie lub w statucie spółki brzmienie jej firmy. Przepis art. 31 zd. 1 k.h. zezwala na wprowadzanie do firmy takich dodatków, które mają na celu bliższe oznaczenie osoby kupca (spółki handlowej) lub przedsiębiorstwa. W art. 31 zd. 2 k.h. zawarty jest zakaz umieszczania takich dodatków, które mogłyby wprowadzić w błąd osoby trzecie. Zakaz ten jest wyrazem zasady prawdziwości firmy i służy jej przestrzeganiu zarówno w momencie wpisywania spółki do rejestru handlowego, jak i w czasie jej używania przez spółkę w obrocie. Podczas gdy art. 31 zd. 1 k.h. dotyczy tylko dodatków dowolnych, to jego zdanie drugie odnosi się również do dodatków obowiązkowych i samego rdzenia (korpusu) firmy.

19 J.P. Naworski, Problematyka skracania firmy spółek kapitałowych (I), PPH z 1996 r., nr 3, s. 20-21.

2.4.1. Dodatki dopuszczalne

Zgodnie z art. 31 zd. 1 k.h. dopuszczalnymi są dodatki, które służą bliższemu oznaczeniu spółki handlowej lub przedsiębiorstwa. Chodzi tu o przedsiębiorstwo danej spółki. Z racji tego, iż wyliczenie powyższe nie jest wyczerpujące dopuszczalne są również dodatki odnoszące się do samych wspólników.

W celu bliższego oznaczenia spółki dopuszczalne są dodatki, jak np. „spółka polsko-niemiecka”, „pierwszy polsko-austriacki bank”.

Dopuszczalnymi dodatkami odnoszącymi się do przedsiębiorstwa spółki są takie, które dotyczą przedmiotu i zakresu jego działalności, siedziby lub zakresu terytorialnego jego działalności, stosowanych metod produkcji itp. Zezwala się więc na umieszczenie w firmie takich oznaczeń, jak: księgarnia, restauracja, warsztat naprawy samochodów, gabinet lekarski, salon odnowy biologicznej, kawiarnia. Dla oznaczenia przedsiębiorstwa można używać pewnych godeł, jak np. „pod lwem”, „pod orłem”, „pod bażantem”. Można też umieszczać nazwy mitologiczne, fantazyjne, dowolnie stworzone, w szczególności z początkowych liter, jak np. „Tekrin” - towarzystwo eksploatacji ropy i nafty spółka z ograniczoną odpowiedzialnością itp.

Dopuszczalne są także dodatki odnoszące się do wspólników. Za takie dodatki uznaje się dane indywidualizujące wspólników, jak np.: starszy, młodszy; dane dotyczące ich związku lub sytuacji rodzinnej, jak np.: bracia, rodzeństwo, spadkobiercy. Zezwala się również na zamieszczenie danych o kwalifikacjach zawodowych, tytułach zawodowych i stopniach naukowych, np.: mgr farmacji, inż. architekt, dr chemii, artysta malarz, mistrz szewski. Można też zamieścić dodatek, mający na celu odróżnienie danej osoby od innej, która posługuje się tym samym imieniem i nazwiskiem, jak np.: Marek Kowalski starszy lub młodszy.

2.4.2. Dodatki niedopuszczalne

Dodatkami niedopuszczalnymi zgodnie z art. 31 zd. 2 k.h. są takie dodatki do firmy, które mogłyby wprowadzić w błąd. Z przepisu tego wynika, iż odnosi się on zarówno do dodatków dowolnych, jak i obowiązkowych, a także do rdzenia firmy.

Niedopuszczalne jest zamieszczanie w firmach spółek handlowych elementów wprowadzających w błąd osoby trzeciej co do charakteru prawnego danej jednostki, a mianowicie użycie określenia „fundacja” w sytuacji, gdy dany podmiot nie jest fundacją w rozumieniu przepisów ustawy o fundacjach. Analogicznie używanie nazwy „bank” w przypadku gdy dany podmiot nie jest bankiem w rozumieniu przepisów prawa bankowego.

Firma spółki handlowej nie może wprowadzać w błąd osób trzecich co do zakresu i charakteru rzeczowego prowadzonej przez nią działalności, w szczególności produkcyjnej lub usługowej, np. określenia „hurtownia” nie należy zamieszczać w firmie spółki prowadzącej sklep detaliczny²⁰.

Ponadto zasada prawdziwości, przepisy szczególne, a zwłaszcza przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16 kwietnia 1993 r. wymagają, by firma spółki handlowej nie wprowadzała w błąd co do siedziby samej spółki oraz jej zakładów produkcyjnych. Cytowana wyżej ustawa w art. 5 stanowi, iż czynem nieuczciwej konkurencji jest takie oznaczenie przedsiębiorstwa, które może wprowadzić w błąd klientów co do jego tożsamości, przez używanie firmy, nazwy, godła, skrótu literowego lub innego charakterystycznego symbolu wcześniej używanego zgodnie z prawem, do oznaczenia innego przedsiębiorstwa. Czynem nieuczciwej konkurencji jest również zgodnie z art. 8 tejże ustawy opatrywanie towarów lub usług fałszywym lub oszukańczym oznaczeniem geograficznym wskazującym bezpośrednio albo pośrednio na kraj, region lub miejscowość ich pochodzenia albo używanie takiego oznaczenia w działalności handlowej, reklamie, listach handlowych, rachunkach lub innych dokumentach. Jeżeli towar lub usługa w miejscu pochodzenia korzysta z ochrony, a z pochodzeniem z określonego regionu lub miejscowości związane są ich szczególne cechy lub właściwości, wówczas stosownie do art. 9 cyt. ustawy czynem nieuczciwej konkurencji jest fałszywe lub oszukańcze używanie takich geograficznych oznaczeń regionalnych, nawet z dodatkiem „rodzaj”, „typ”, „metoda” albo równoznacznym.

20 J. Szwaja, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, op. cit., s. 352.

Wydaje się również, iż firma spółki nie powinna wprowadzać w błąd co do zakresu i zasięgu prowadzonych przez nią interesów. Tak więc takie określenia, jak „europejska” czy „międzynarodowa” mogą znaleźć się jedynie w firmach spółek, które faktycznie prowadzą działalność na skalę europejską lub międzynarodową.

Sąd rejestrowy na skutek braku upoważnienia ustawowego nie jest uprawniony do ustalenia brzmienia firmy spółki handlowej inaczej, aniżeli przewiduje to umowa spółki, jeżeli firma zgłoszona do wpisu zawiera konieczne dane przewidziane przepisami k.h., a dodatki określające bliżej przedsiębiorstwo lub spółkę nie stwarzają możliwości wprowadzenia w błąd ani nie sprzeciwiają się postanowieniom prawa firmowego, czy ustaw szczególnych²¹.

3. Prawo do firmy

Firma, indywidualizując osobę prawną (spółkę z o.o., spółkę akcyjną) albo ułomną osobę prawną (spółka jawna, spółka komandytowa), indywidualizuje również prowadzoną przez te osoby działalność przy pomocy zorganizowanego zespołu środków materialnych i niematerialnych, czyli przedsiębiorstwa. Firma jest nazwą, pod którą spółka handlowa prowadzi swoje przedsiębiorstwo, a jednocześnie jest nazwą samej spółki. Stanowi ona dobro intelektualne, nieraz o znacznej wartości majątkowej.

Spółce handlowej przysługuje do jej firmy prawo podmiotowe, które ma charakter bezwzględny (skuteczny erga omnes). Prawo do firmy jest prawem zbywalnym, jednakże k.h. zezwala na jego przeniesieniu tylko razem z przedsiębiorstwem, którego oznaczeniu firma służyła²².

3.1. Charakter prawa do firmy

W polskiej doktrynie i orzecznictwie nie ma jednolitości poglądów na temat charakteru prawa do firmy, a mianowicie, czy jest ona dobrem osobistym, czy majątkowym, czy może ma charakter

21 Patrz: postanowienie SA w Poznaniu z 25 stycznia 1937 r., IICZP 1098/36, PPH z 1937r., nr 5, s. 224.

22 J. Szwaja, W: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, op. cit., s. 304.

mieszany. Można wyróżnić trzy grupy stanowisk w odniesieniu do tego zagadnienia.

Pierwsza grupa opowiada się za osobistym charakterem prawa do firmy. Pogląd ten znalazł poparcie również w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który stwierdził, iż nazwa i firma osoby prawnej stanowią jej dobro osobiste²³, zaś nazwa (firma) przedsiębiorstwa prowadzonego w formie spółki prawa cywilnego stanowi dobro osobiste wspólników²⁴. Sąd Najwyższy uznał, iż spółka prawa cywilnego nie ma osobowości prawnej i nie może być podmiotem praw i obowiązków z zakresu prawa cywilnego. Zatem nie znajdują do niej odpowiedniego zastosowania przepisy o ochronie dóbr osobistych osób prawnych (art. 43 k.c.). Jednakże pomiędzy spółką a wspólnikami istnieje ścisła wewnętrzna więź. Na zewnątrz w imieniu spółki występują wspólnicy. Nazwa, która identyfikuje przedsiębiorstwo w obrocie prawnym, stanowi jakby jego „nazwisko”, jest nazwą obejmującą istotną sferę osobistej działalności wspólników, i dlatego została uznana za dobro osobiste przez art. 23 k.c., który wymienia pośród takich dóbr nazwisko i pseudonim osoby fizycznej, podlegające ochronie stosownie do art. 24 k.c.²⁵

Koczanowski wyróżnia cztery podstawowe sfery dóbr osobistych osób prawnych a wśród nich sferę identyfikacji, do której zalicza się m. in. takie dobra osobiste jak firma²⁶.

Za osobistym charakterem firmy przemawia art. 34 k.h., który statuuje zakaz zbywania firmy bez całego przedsiębiorstwa lub składników decydujących o jego tożsamości, co odzwierciedla charakter firmy jako oznaczenia stanowiącego tak jak nazwisko, dobro osobiste i z tego względu nie będącego samodzielnym przedmiotem obrotu²⁷.

23 Por. wyrok SN z 30 sierpnia 1990 r., IV CR 224/90, OSP 1991, nr 3, poz. 98.

24 Wyrok SN z 14 grudnia 1990 r., I CR 529/90, OSNCP 1992 r., z. 7-8, poz. 136.

25 Patrz: R. Skubisz, Głosa do wyroku z 14 grudnia 1990 r., PS z 1991 r., nr 4, s.98-108.

26 J. Koczanowski, Zakres i środki ochrony dóbr osobistych osób prawnych, w: Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym, pod red. J. Piątkowskiego, Wrocław 1986, s. 281 i nast.

27 K. Dudkowska, Firma a przedsiębiorstwo, Gazeta Prawna z 9-15 kwietnia 1996 r., nr 15, s. 19.

Przepis art. 34 k.h. ma na celu uniemożliwienie obrotu samymi firmami. Z racji tego, iż firma zgodnie z art. 55¹ pkt 1 k.c. jest oznaczeniem indywidualizującym przedsiębiorstwo, zaś według art. 26 k.h. jest ona nazwą, pod którą kupiec (czyli spółka handlowa) prowadzi swe przedsiębiorstwo, to nie może być ona zbyta bez przedmiotu, którego oznaczeniu ma służyć. Umowy, które mają na celu obejście zakazu zawartego w art. 34 k.h., jak i umowy zbycia firmy bez przedsiębiorstwa, są nieważne.

Druga grupa opowiada się za majątkowym charakterem prawa do firmy. Szwaja twierdzi, iż w praktyce życia gospodarczego widoczne jest coraz wyraźniej majątkowe znaczenie firmy, która stanowi jeden ze składników przedsiębiorstwa, nieraz o znacznej wartości, choć trudnej do oszacowania. Wskazuje, iż procesy dotyczące prawa do firmy lub nazwy dowodzą, że u ich podłoża leżą majątkowe interesy stron²⁸. Za uznaniem majątkowego charakteru prawa do firmy przemawia również fakt, że firma może być zbyta razem z przedsiębiorstwem i w tym sensie jest ona prawem zbywalnym.

Wydaje się, iż najbardziej trafnym jest stanowisko trzeciej grupy, które obejmuje poglądy opowiadające się za mieszanym, osobisto-majątkowym charakterem prawa do firmy²⁹. Podkreślić należy, iż w obrocie gospodarczym elementy majątkowe mają znaczenie dominujące. Natomiast elementy osobiste będą występować w mniejszym lub większym stopniu w zależności od rodzaju spółki i brzmienia jej firmy.

3.2. Używanie firmy w obrocie

Spółka handlowa ma prawo używać zarejestrowanej firmy, przy czym używanie firmy polega na podejmowaniu czynności zmierzających do identyfikacji i indywidualizacji spółki i jej przedsiębiorstwa w obrocie gospodarczym. Pozwala ono odróżniać poszczególne podmioty gospodarcze, a także ich przedsiębiorstwa co leży zarówno w interesie konsumentów jak i przedsiębiorstw konkurencyjnych, a

28 J. Szwaja, Firma spółki, w: K. Nędza, W. Pyziół, A. Szumański, J. Szwaja, I. Weiss, S. Włodyka, op. cit., s. 228.

29 Patrz: R. Skubisz, Prawo do firmy i jego ochrona, PiP z 1993 r., nr 1, s. 27.

ponadto co bardzo istotne w obrocie gospodarczym, służy reklamowaniu samej spółki i jej przedsiębiorstwa. Używanie firmy polega m. in. na zgłoszeniu firmy do rejestru handlowego, posługiwaniu się nią w działalności reklamowej³⁰.

Obowiązek używania firmy przez spółki handlowe wynika wyraźnie z postanowień art. 12 ustawy z 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej³¹. Zgodnie z przepisem tego artykułu siedziba spółki, a także miejsce prowadzenia działalności gospodarczej powinny być oznaczone na zewnątrz. Oznaczenie takie powinno zawierać firmę oraz związane określenie rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej. Powyższe dane powinny znaleźć się na pieczętkach i drukach używanych przy prowadzeniu działalności gospodarczej. W odniesieniu do spółek prowadzących działalność wytwórczą istnieje obowiązek zamieszczania firmy wraz z adresem na wyrobach wprowadzanych do obrotu.

Uczestnicząc w obrocie gospodarczym spółka handlowa powinna posługiwać się swoją firmą. Z racji tego, iż spółki z o.o. i akcyjne nie mają poza firmą innego oznaczenia, muszą one używać w obrocie swych firm stanowiących ich nazwy jako osób prawnych. Natomiast w odniesieniu do spółki jawnej i komandytowej nie ma jednolitości poglądów w kwestii obowiązku używania firm w obrocie.

Słusznym jednak wydaje się pogląd według którego, również osobowe spółki handlowe, działając poprzez swych wspólników, powinny w obrocie występować pod swoimi firmami. Jeżeli bowiem wspólnicy spółki jawnej oraz komandytowej, np. zawierając umowę nie ujawnią, że podejmując czynność prawną reprezentują spółkę, wówczas zawarta umowa będzie wiązać ich osobiście i bezpośrednio, a nie będzie ona skuteczna wobec spółki.

3.3. Rozporządzanie prawem do firmy

Prawo spółki handlowej do swej firmy jest w zasadzie zbywalne i jako takie może być przedmiotem obrotu, jednak należy tu wskazać dwa podstawowe ograniczenia.

30 Patrz: J. Szwaia, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaia, op. cit., s. 308.

31 Dz.U. Nr 41, poz. 324 z późn. zm.

Po pierwsze, niedopuszczalne jest zgodnie z art. 34 k.h. zbycie firmy bez przedsiębiorstwa.

Po drugie, nabywca prawa do firmy jest ograniczony w posługiwaniu się tą firmą stosownie do art. 31 § 1 i 2 k.h. Nie może on używać nabytej firmy w pierwotnym jej brzmieniu, lecz musi ją uzupełnić obowiązkowym dodatkiem, a w niektórych przypadkach ponadto usunąć występujący w firmie dodatek³².

Przepis art. 34 k.h. służy uniemożliwieniu obrotu samymi firmami. Analizując całokształt przepisów prawnych wydaje się to posunięciem słusznym. Z racji tego, iż firma w rozumieniu art. 55¹ pkt 1 k.c. jest oznaczeniem indywidualizującym przedsiębiorstwo, a także stosownie do art. 26 k.h. jest ona nazwą, pod którą spółka handlowa prowadzi swoje przedsiębiorstwo, w związku z tym nadaje jej to w tym aspekcie charakter prawa osobistego nierozzerwalnie związanego z przedmiotem, którego oznaczeniu ma ona służyć. Zatem umowy zbycia firmy bez przedsiębiorstwa oraz umowy mające na celu obejście zakazu z art. 34 k.h. są nieważne.

Przepis art. 55¹ k.c. zawiera definicję przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym. Zgodnie z tym przepisem, przedsiębiorstwo jest zespołem składników materialnych i niematerialnych przeznaczonych do realizacji określonych zadań gospodarczych i obejmuje wszystko, co wchodzi w jego skład, a w szczególności: firmę (nazwę), znaki towarowe i inne oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorstwo, księgi handlowe; nieruchomości i ruchomości należące do przedsiębiorstwa, w tym produkty i materiały; patenty, wzory użytkowe i zdobnicze; zobowiązania i obciążenia związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa; prawa wynikające z najmu i dzierżawy lokali zajmowanych przez przedsiębiorstwo. Wyliczenie to nie jest wyczerpujące i ma charakter przykładowy.

Przedsiębiorstwo jako przedmiot prawa może być przedmiotem obrotu, co wynika wprost z art. 55² k.c. i art. 75¹ k.c., a także art. 33 § 1 k.h. Kodeks cywilny mówi o zbyciu przedsiębiorstwa, zaś kodeks

32 J. Szwaia, *Firma spółki*, w: K. Nędza, W. Pyziół, A. Szumański, J. Szwaia, I. Weiss, S. Włodyka, op. cit., s. 228-229.

handlowy o jego nabyciu. Zbycie przedsiębiorstwa, a więc i jego nabycie wymaga zgodnie z art. 75¹ § 1 k.c. zachowania szczególnej formy. Przepis ten stanowi, iż zbycie przedsiębiorstwa powinno być dokonane w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi. Jeżeli zbycia przedsiębiorstwa dokonać chce osoba wpisana do rejestru, to zbycie takie powinno być wpisane do rejestru. Jeżeli umowa zbycia (nabycia) przedsiębiorstwa nie została sporządzona w nakazanej formie lub w formie aktu notarialnego, wówczas stosownie do art. 73 § 2 zd. 1 k.c. będzie ona nieważna. Czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje zgodnie z art. 55² k.c. wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, chyba że co innego wynika z treści czynności prawnej albo z przepisów szczególnych³³.

W związku z powyższym, nabywca przedsiębiorstwa uzyskuje prawo do formy na podstawie umowy przenoszącej prawo do przedsiębiorstwa, nawet jeżeli w umowie tej nie stwierdzono wyraźnie, że także ją obejmuje się przeniesieniem. Strony, chcąc wyłączyć firmę z masy będącej przedmiotem rozporządzenia i prowadzić przedsiębiorstwo pod innym oznaczeniem, muszą wyraźnie o tym postanowić w umowie.

Dla nabycia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 33 § 1 k.h. nie wystarczy nabycie niektórych jedynie składników materialnych lub niematerialnych. W doktrynie i orzecznictwie przeważa pogląd, iż dla uznania, że nastąpiło nabycie przedsiębiorstwa, nie jest niezbędne nabycie wszystkich wymienionych w art. 55¹ k.c. jego składników. Na nabywcę musi przejść takie minimum składników przedsiębiorstwa, ażeby mógł on prowadzić przedsiębiorstwo o tym samym przedmiocie działalności gospodarczej, o podobnych w przybliżeniu rozmiarach, tak by mogło ono nadal realizować swe określone zadania gospodarcze³⁴.

33 Patrz: E. Skowrońska, w: Z. Banaszczyk, A. Brzozowski, J. Mojak, L. Ogiegło, M. Pazdan, J. Pietrzykowski, W. Popiołek, M. Safjan, E. Skowrońska, J. Szachulowicz, K. Zawada, Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, C.H. Beck, Warszawa 1997, s. 131.

34 Patrz: M. Poźniak-Niedzielska, Zbycie przedsiębiorstwa w świetle zmian w kodeksie cywilnym, PiP 1994 r., nr 6, s. 35.

W razie nabycia przedsiębiorstwa można rozróżnić dwie sytuacje.

Pierwsza dotyczy przypadku gdy nabywca nie zamierza używać dotychczasowej firmy i prowadząc przedsiębiorstwo chce posługiwać się własną firmą. Dokonać należy wówczas, zgodnie z art. 12 u.d. gosp. zmiany oznaczeń zakładu (zakładów) przedsiębiorstwa, oznaczeń na wyrobach wprowadzanych do obrotu oraz pieczętek i druków używanych przy prowadzeniu działalności gospodarczej przez zamieszczenie na nich firmy spółki, która nabyła przedsiębiorstwo.

Druga dotyczy przypadku, gdy nabywca na podstawie art. 33 k.h. chce zachować firmę, którą przedsiębiorstwo dotychczas się posługiwało. Będzie to zwłaszcza odnosiło się do przedsiębiorstwa, które zyskało już renomę i jego firma jest b. znana. W tym celu nabywca przedsiębiorstwa powinien wprowadzić do firmy stosowne dodatki oraz, w przypadkach wskazanych w art. 33 § 2 k.h., pewne dodatki usunąć³⁵.

W wypadku drugim analiza przepisu art. 33 § 1 k.h. wymaga rozróżnienia dwóch sytuacji.

Pierwsza, gdy firma, pod którą dotychczas prowadzono przedsiębiorstwo nie zawiera żadnego nazwiska i druga, gdy w firmie było umieszczone nazwisko. Jeżeli w firmie, pod którą prowadzono dotychczas przedsiębiorstwo, nie występowało żadne nazwisko, to do posługiwania się przez nabywcę dotychczasową firmą wystarczy zgoda (zezwolenie) poprzedniego właściciela przedsiębiorstwa. Skoro stosownie do art. 55¹ pkt 1 i art. 55² k.c. firma stanowi jeden ze składników przedsiębiorstwa, a czynność prawna, która go dotyczy, obejmuje wszystko, co wchodzi w jego skład, to jeżeli zbywca przedsiębiorstwa nie zawarł odmiennego postanowienia w umowie dotyczącej zbycia, to nie potrzebna jest jego zgoda na posługiwanie się dotychczasową firmą przez nabywcę. Wydaje się jednak, iż ponieważ art. 33 § 1 k.h. należy traktować jako przepis szczególny dotyczący warunków posługiwania się przez nabywcę dotychczasową firmą,

35 J. Szwejca, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwejca, op. cit., s. 371.

dlatego nabywca powinien jednak uzyskać na to zgodę dotychczasowego właściciela przedsiębiorstwa.

Natomiast jeżeli w firmie, pod którą prowadzono dotychczas przedsiębiorstwo, było zamieszczone nazwisko wspólnika (a tak będzie w przypadku spółki jawnej lub komandytowej) lub osoby trzeciej, wówczas dodatkową przesłanką posługiwania się przez nabywcę przedsiębiorstwa jego dotychczasową firmą jest zezwolenie (zgoda) osób, których nazwiska umieszczone są w firmie.

Przepis art. 33 § 1 k.h. wymaga również, aby nabywca zamieścił w firmie dodatek, który będzie go oznaczał zgodnie z art. 28, 29 i 31 k.h. Nowe brzmienie firmy wraz z dodatkiem, pod którą będzie obecnie prowadzone przedsiębiorstwo należy zgłosić do rejestru handlowego.

W art. 33 § 2 k.h. zawarty jest zakaz pozostawienia w firmie oznaczeń „spółka z o.o.” i „spółka akcyjna”. Nie dotyczy to oznaczenia „spółdzielnia”, gdyż obecnie przepisy k.h. nie mają do niej zastosowania. Oznaczeń „spółka z o.o.” i „spółka akcyjna” nie wolno utrzymać w firmie, nawet gdyby nabywcą była także odpowiednio „spółka z o.o.” lub „spółka akcyjna”. Jeżeli więc nabywcą będzie spółka z o.o. lub akcyjna, to ich oznaczenie jako takich właśnie spółek pojawi się w obowiązkowym dodatku do dotychczasowej firmy.

3.4. Nadzór sądu rejestrowego nad przestrzeganiem przepisów o firmie

Przestrzeganie przepisów dotyczących firmy, jej brzmienia oraz posługiwania się nią w obrocie gospodarczym leży w publicznym interesie, zwłaszcza konsumentów, a także przedsiębiorstw konkurencyjnych.

Zgodnie z art. 38 zd. 1 k.h. sąd rejestrowy powinien czuwać z urzędu nad należytym przestrzeganiem przepisów o firmie oraz nad tym, aby firmy używano w obrocie w brzmieniu zgodnym z obowiązującymi przepisami. Pomimo, że nadzór sądu rejestrowego odnosi się jedynie do spółek handlowych, gdyż zgodnie z art. 26 i nast. k.h. jedynie one mogą posługiwać się firmą, to wydaje się, iż nadzór

sądu rozciąga się także na inne podmioty gospodarcze w celu przeciwdziałania naruszaniu przez nie przepisów dotyczących firmy.

Sąd rejestrowy ma czuwać nad tym, ażeby do rejestru handlowego zostały wpisane tylko firmy, których brzmienie odpowiada art. 26 i nast. k.h. oraz innym przepisom o charakterze bezwzględnie obowiązującym. Przepis art. 38 k.h. dotyczy działalności sądu w chwili, gdy ma załatwić wniosek o wpisanie do rejestru firmy. Jeżeli więc zgłoszona firma nie odróżnia się od innej już wpisanej lub wcześniej zgłoszonej, albo jeżeli jej brzmienie nie odpowiada ustawie, wówczas sąd rejestrowy odmówi wpisu, ale równocześnie wezwie zgłaszającego, by obrał on firmę inną i tę zgłosił, gdyż nad zgłoszeniem sąd czuwa z urzędu stosownie do art. 17 § 1 k.h. Jednakże sąd nie może nakazać używania firmy o pewnym, przez siebie wyznaczonym brzmieniu³⁶.

Sąd rejestrowy powinien czuwać nad tym, by spółki handlowe używały w obrocie gospodarczym swych firm i by posługując się nimi, czyniły to prawidłowo. W związku z tym musi on z urzędu czuwać nad tym, by w obrocie używano tylko przysługującej firmy, a nie innej i dlatego sąd ma wkroczyć, gdy np. spółka używa pełnego imienia, a w firmie umieszczono jedynie początkową literę, jeżeli np. używa dodatków, które jej nie przysługują, a zwłaszcza, gdy nie odpowiadają one prawdzie.

Sąd rejestrowy ma obowiązek czuwać, by w razie nastąpienia zdarzeń prawnych, z których wynika konieczność zmiany firmy, spółki takiej zmiany dokonały i zgłosiły nowe brzmienie swej firmy do rejestru.

Po zarejestrowaniu firmy sąd nadzoruje stosowanie jej w obrocie, czyli używanie przez spółkę przy składaniu ofert, wykonywaniu umów, reklamie, sporządzaniu faktur, rachunków, cenników itp. Ponieważ przez obrót należy rozumieć wykonywanie wszelkich czynności handlowych, w związku z tym, sąd nie może więc zakazać stosowania firmy w stosunkach niehandlowych.

36 M. Allerhand, op. cit., s. 46.

Kompetencje do ingerencji sąd ma tylko wtedy, gdy zostaną naruszone przez stosowanie firmy przepisy bezpośrednio jej dotyczące. Sąd więc będzie zobligowany do reakcji, gdy np. używa się firmy zawierającej pełny zapis imienia, podczas gdy zarejestrowano firmę tylko z inicjałem, czy np. stosuje się firmę z nieprzysługującymi jej nieprawidłowymi dodatkami (np. gdy spółka używa określenia „bank”, chociaż nie prowadzi banku w rozumieniu przepisów prawa bankowego).

Sąd natomiast nie podejmuje z urzędu działań, które mogłyby zapewnić zgodność użycia firmy z regulacją prawną dotyczącą jej jedynie pośrednio. W związku z tym nie jest więc zobowiązany do działania, jeżeli użycie firmy narusza prawo podmiotowe osoby trzeciej (np. prawo do oznaczenia albo nazwisko), czy wywołuje niebezpieczeństwo wprowadzenia w błąd klienteli³⁷.

Obecnie nadzór sądu jest o tyle ułatwiony, że ustawa o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej - Kodeks handlowy i niektórych innych ustaw z 22 grudnia 1995 r.³⁸ stanowi w art. 79 § 1 pkt 1 k.h. i w art. 166 pkt 1 k.h., iż wpis spółki jawnej i komandytovej do rejestru handlowego powinien obejmować: firmę, siedzibę, adres i przedmiot przedsiębiorstwa. W odniesieniu zaś do spółki z o.o. i akcyjnej wprowadza nakaz zawierania firmy w każdym oświadczeniu pisemnym spółki, skierowanym do oznaczonej osoby. Zgodnie z art. 199¹ § 1 i art. 370¹ § 1 k.h. ww. oświadczenia tych spółek powinny zawierać: 1) firmę spółki, jej siedzibę i adres; 2) oznaczenie sądu rejestrowego i numeru, pod którym spółka jest zarejestrowana; 3) imiona i nazwiska członków zarządu; 4) wysokość kapitału zakładowego (w przypadku spółki z o.o.), wysokość kapitału akcyjnego subskrybowanego i wpłaconego (w odniesieniu do spółki akcyjnej). Powyżej określony obowiązek nie dotyczy oświadczeń woli skierowanych do osób pozostających ze spółką z o.o. lub akcyjną w stałych stosunkach umownych (art. 199¹ § 2 i art. 370¹ § 2 k.h.).

37 Patrz: K. Dudkowska, Ochrona prawa do firmy, *Gazeta Prawna* z 1996 r., nr 16, s. 21.

38 Dz.U. z 1996 r. Nr 6, poz. 43.

Sąd rejestrowy nie jest właściwy do rozstrzygnięcia sporu, którego przedmiotem jest prawo do firmy. Po dokonaniu wpisu do rejestru handlowego sąd ten nie może, na podstawie art. 38 k.h., z powołaniem się na używanie oznaczenia zbieżnego z cudzą firmą, podejmować czynności zmierzających do zmuszenia spółki do zaniechania dalszego używania tej firmy, o ile używana jest ona zgodnie z jej brzmieniem wpisanym do rejestru³⁹.

Sprawowana przez sąd ochrona stanowi szczególny rodzaj ochrony prawa do firmy. Nałożona powinność oznacza, że sąd rejestrowy z urzędu czuwa nad należyтым przestrzeganiem przepisów o firmie oraz nad tym, aby firmy używano w brzmieniu zgodnym z obowiązującymi przepisami. Sąd rejestrowy działając z urzędu występuje, co podkreśla się w literaturze przedmiotu i orzecznictwie, w obrońnię interesu publicznego badając, czy nie natępuje użycie oznaczenia zbieżnego z cudzą firmą lub użycie cudzej firmy, która nie odróżnia się dostatecznie od firm już wpisanych do rejestru. Postępowanie toczy się w trybie postępowania nieprocesowego. O zakresie i sposobie realizacji obowiązków wynikających dla sądu rejestrowego z art. 38 k.h., a także o podejmowanych przez ten sąd czynnościach nie rozstrzygają twierdzenia i wnioski zgłaszane przez pokrzywdzonych. Sąd rejestrowy, spełniając nałożony na niego obowiązek, udziela ochrony prawnej z urzędu.

Sąd rejestrowy orzekając nie może wykraczać poza zakres kognicji wynikający z art. 38 k.h. i § 28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości 1 lipca 1934 r. o rejestrze handlowym⁴⁰. Sąd rejestrowy nie może podejmować z urzędu ingerencji w stosunku do prawomocnego wpisu, który został zakwestionowany przez podmiot żądający zaniechania używania zarejestrowanej firmy, gdyż jego zdaniem używanie to ma charakter bezprawny. Wykracza również poza kognicję sądu rejestrowego, działającego w trybie art. 38 k.h., rozstrzygnięcie kwestii dotyczącej ochrony prawa podmiotowego do danej firmy. W przeciw-

39 Postanowienie SN z 26 października 1994 r., I CRN 119/24, OSNCP 1995 r., z. 1, poz. 22.

40 Dz.U. Nr 59, poz. 511 z późn. zm.

nym razie orzekałby on w zakresie przekraczającym swoją właściwość rzeczową⁴¹.

Postępowanie przed sądem rejestrowym na podstawie art. 38 k.h. toczy się w trybie postępowania niespornego. Gdy sąd rejestrowy uzyska z urzędu, na podstawie wniosku osoby pokrzywdzonej lub zawiadomienia osoby trzeciej wiarygodną wiadomość, że w obrocie gospodarczym używana jest firma niezgodnie z przepisami, wówczas wezwie osobę używającą bezprawnie firmy, aby zaniechała dalszego jej używania albo żeby w oznaczonym przez sąd terminie usprawiedliwiła jej używanie. Jeżeli w oznaczonym terminie nie dopełni ona obowiązku określonego w wezwaniu ani nie usprawiedliwi jego niespełnienia, sąd rejestrowy wymierzy grzywnę i jednocześnie powtórzy wezwanie z zagrożeniem nową grzywną. Zgodnie z art. 17 § 1 k.h. grzywna nie może być wyższa niż 5 tysięcy złotych.

Jeżeli sąd rejestrowy uzna, że rozstrzygnięcie danej sprawy, dotyczącej używania firmy, zależy od ustalenia spornych okoliczności, wówczas odeśle strony na drogę procesu cywilnego zakreślając odpowiedni termin do wytoczenia powództwa.

Zażalenie na postanowienie sądu rejestrowego, wzywające do spełnienia obowiązku rejestrowego lub usprawiedliwienia jego niespełnienia pod groźbą wymierzenia grzywny, jest niedopuszczalne. Służy ono dopiero na postanowienie, wymierzające grzywnę za niewykonanie wezwania, zawartego w pierwszym postanowieniu⁴².

Reasumując można stwierdzić, iż zakres kompetencji przysługujących sądowi rejestrowemu w sprawach dotyczących ochrony firmy jest stosunkowo wąski. Powoduje to niewielkie znaczenie postępowania rejestrowego dla ochrony prawa podmiotowego do firmy.

41 Postanowienie SN z 26 października 1994 r., I CRN 119/24, PUG 1995 r., nr 2-3, s. 59-60.

42 Orzeczenie SN z 16 lutego 1938 r., III C 3246/37, OSN 1939, nr 1, poz. 16.